

АНА БИЛИНОВИЋ РАЈАЧИЋ*

ЈОВАНА ЧИКИЋ

Филозофски факултет

Нови Сад

УДК 316.356.2

Прегледни рад

Примљен: 12.01.2020

Одобрен: 20.02.2020

Страна: 549-558

ОСНОВЕ ПОРОДИЧНЕ ПОЛИТИКЕ**

Сажетак: У раду се анализирају основни теоријски концепти породичне (као својеврсни инструменти „конвертовања“ проблема у области породица у политичке мере усмерене на јачање породица), са фокусом на особености конзервативне и прогресивне породичне политике. Посебна пажња посвећена је бројним обрасцима породичне политике у интернационалној перспективи, као и могућностима конвергенције (мера) породичне политике у контексту високоиндустријализованих земаља.

Кључне речи: породица, породична политика, мере породичне политике, конзервативна и прогресивна породична политика, држава благостања

Увод: појмовно одређење породичне политике

Породичну политику чини збир посебних, међусобно повезаних социоекономских и политичких мера подршке, олакшица и бенефита усмерених ка оснаживању положаја (чланова) породице. Као систем активности, породична политика налази израз у разноврсним програмима и службама као што су породично планирање, усвајање, брига за децу, програми децејег развоја, програми за запошљавање, службе кућног лечења, програми превенције и сузбијања породичног насиља и програми намењени жртвама породичног насиља, програми сексуалног васпитања у школама, програми усмерени на јачање родитељске партиципације у току дечијег школовања, програми за превенцију самоубиства, програми промовисања родне равноправности и многи други (Zimmerman 1992б; 2001). Имајући на уму наведено, породична политика јесте свака политика која има посредан и непосредан утицај на породицу.¹

* ana.bilinovic@ff.uns.ac.rs; 069/1338664

** Рад је настао током рада на пројекту Значај партиципације у друштвеним мрежама за прилагођавање евроинтеграцијским процесима (број пројекта – 179037), финансираном од стране Министарства за науку.

¹ Шила Камерман и Алфред Кан у студија *Породична политика: влада и породице у четрнаест земаља* (1978) дефинишу мере породичне политике као све што влада ради према и у интересу породице (Kamerman and Kahn, наведено према Bogenschneider 2000: 1137). Критичари су се

Међутим, тешкоће у вези дефинисања самог појма породичне политике истрајавају и до дан данас (Bogensneider 2002: 23). Оне произилазе из непрецизног и (у социо-историјској перспективи) мењајућег делокруга и врста мера које породична политика треба да обезбеди. Посебна проблематичност при дефинисању породичне политике јавља се услед промењених породичних форми и промена у породичној структури током времена. Нпр, породица средине 20. века се битно разликује од породице последњих деценија 20. века и почетка 21. века, што аутоматски повлачи другачије проблеме који је погађају.² Још једна манифестација проблема дефинисања породичне политике евидентна је у литератури на ову тему и терминолошке је природе. Наиме, појам породична политика и државна помоћ за породице се некада користе као синоними, иако породична политика сугерише сложенији и координиран пакет услуга и бенефиција (Gauthier 1996: 4). Често је и преклапање и мешање појмова породична политика и појма популациона политика. Пад стопе фертилитета последњих деценија привукао је знатно пажње, нарочито од стране владе многих земаља и довео до усвајања мера усмерених ка увећању фертилитета. Иако су део породичне политике, ове мере су због њиховог демографског аспекта такође део и популационе политике, прецизније, пронаталне политике. Мере усвојене од стране пронаталне политике или од стране породичне политике теже да буду сличне. Оне обично обезбеђују сличне нивое подршке и користе сличне инструменте имплементације програма. Може се констатовати да их само циљ донекле јасно разликује (Gauthier 1996). Једна од алтернативних дефиниција породичне политике подвлачи могућност њеног посматрања и третирања као „инструмента“ (Kamerman and Kahn 1978: 6). Заиста, постоје они (Bogensneider 2002) који тврде да је породична политика увек инструмент, било она отворена или прикривена, односно да је суштински средство имплементације друштвене контроле. Друга илустрација породичне политике као инструмента ослања се на схватање породице као примарног преносиоца друштвених вредности (Kamerman and Kahn 1978: 6).

Поједини теоретичари (Bogensneider 2000) истакли су да се дефинисање породичне политике показало као толико тежак посао да се може поистовете-

сложили да овако дефинисана породична политика, на начин да укључује сигурносну и економску компоненту даје флексибилан концепт који се лако прилагођава променама. Са друге стране, било је аутора (Aldous and Dumon 1990) који су сматрали да се ограничавањем поља породичне политике на акције које спроводе владина тела занемарује велики број породичних политика које произилазе од послодаваца и непрофитних организација.

² Својеврсну прекретницу у прецизнијем дефинисању делокруга мера породичне политике као и уопштено њених циљева и значаја представља 1994. година. Наиме, једногласном прокламацијом 1994. године као *Интернационалне године породице* (IYF) од стране генералног скупа Уједињених Нација јавно је призната брига и забринутост за будућност породица као и уопштено интерес јавности и креатора политика за породице и њихово благостање (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001). Тема Интернационалне године породице гласила је „*Породица: ресурси и одговорност у свету који се мења*, док је мото гласио *Грађење најмање демократије у самом срцу друштва*. Мото је одражавао став да је демократија начин живота који треба да се научи и практикује управо у породици. Мото Интернационалне године породице подвукао је овим ставом чињеницу да породице јесу и да су одувек биле универзално присутне и признате у некој форми у свим друштвима из чега и проистиче њихов значај за читаво друштво (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001).

тити са „ловом у мутном“ (Bogensneider 2000: 1137), као и да непрецизан језик привлачи оне које желе да политизују овај појам „у циљу промоције својих индивидуалистичких планова“ (Bogensneider 2000: 1139).

Када је реч о литература из области породичне политике, иако бројна, она пати од бројних недостатака. Наиме, претежно је монографског карактера, односно обрађује тему из перспективе одређене земље. Последично, мали део литературе на овом пољу проучавања анализира породичне политике у компаративној перспективи. Студије су посвећивале пажњу било подацима о мерама породичне политике у одређеном времену, било анализи развоја породичне политике у одређеној земљи, али су ретко рађене на начин који комбинује и историјску и интернационалну/компаративну перспективу (Gauthier 1996: 5). Један од разлога оскудне литературе компаративног карактера на овом пољу проучавања лежи у проблематици уједначавања параметара породичног благостања као и њиховог праћења. Узимајући у обзир историјске, економске, културне, политичке и институционалне факторе, свака земља обилују специфичностима у вези потреба, начина и могућности превазилажења проблема који се тичу породица. Поред наведеног, сам интерес за област породичне политике је релативно новијег карактера, услед чега литература на овом пољу тек треба да доживи квалитативна побољшања. У том контексту поједини теоретичари из области породичне политике констатовали су да је „писање коначне историје поља породичне политике као писање биографије десетогодишњака“ (Weissbourd 1987: 38).

Једна од првих компаративних анализа на тему породичне политике објављена је 1940. године од стране Дејвида Гласа (Glass, наведено према Gauthier 1996) под називом *Популационе политике и покрети у Европи*. Писана у време када је смањена стопа фертилитета узроковала забринутост у више земаља, имала је за циљ да представи мере којима је влада у прошлости популаризовала и промовисала популациони раст. Глас је анализирао примере Енглеске, Француске, Белгије, Немачке, Италије и скандинавских земаља. Показано је да су земље путем владиних мера веома различито реаговале на смањену стопу фертилитета. Док су у Француској, Белгији, Италији и Немачкој под фашистичким режимом предузете експлицитне мере које су промовисале рађање, у скандинавским земљама, посебно у Шведској и Данској су наведене мере биле праћене релативно либералним приступом породичном планирању. Енглеска спада у трећу групу земаља која, иако је бринула о смањењу стопе фертилитета, 30-их и 40-их година 20. века није усвојила било какве мере које су циљале на промовисање рађања (Gauthier 1996).

У годинама након Другог светског рата интерес за компаративне анализе породичне политике је јењавао. Тек 70-их година 20. века се поново јавио интерес за оваква истраживања, међутим и даље релативно оскудан. У том периоду, тачније 1978. године Шила Камерман и Алфред Кан издају зборник, чији су и уредници, под називом *Породична политика: владе и породице у четрнаест земаља* (Kamerman and Kahn 1978) која је и данас међу класицима на овом пољу проучавања. Основана на анализи опште оријентације политика, њихова студија је представила паралелне описе трендова у породичној поли-

тици у свакој земљи коју је студија обухватила. Аутори су известили о стању породичне политике у 14 земаља.³ Скупа, радови су представљали интердисциплинарни анализу породичне политике, одражавајући економску, социолошку и психолошку перспективу као и перспективу социјалног рада, политичких наука и јавне администрације. Студија је обрадила неколико кључних тема за породичну политику укључујући промене породичних улога и структуре, родну и расну (не)једнакост, демографске промене, промене у економији и последице које по друштво има увећање запослености мајки на тржишту рада. Уредници су сматрали да је узајамно дејство ових неколико трендова допринело да се пажња посвети породичној политици као одговору на разне проблеме са којима се породице у различитим земљама суочавају.

Знатан теоријски допринос теми породичне политике остварен је и радовима и студијама Ширли Зимерман (Zimerman 1988/1995; 2001; 19926). Ова теоретичарка, једна од водећих ауторки на тему породичне политике понудила је теоријске оквири разумевања породичне политике које сматра корисним при покушају разумевања конвертовања породичних проблема у политичке одлуке/мере. Налази наведене књиге и данас служе као основа теоријског разумевања проблема везаних за доношење политичких одлука у вези са породицом.

Нешто новијег датума, књиге засноване на студији случаја су се такође показале вредне у информативном смислу, као нпр. *Жене и социјалне политике у Европи: Рад, Породица и Држава* (Lewis, наведено према Gauthier 1996: 7), док је књига *Породично-центричне политике и праксе: Интернационалне импликације* (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001) обогатила тему фокусирајући се на интернационалну перспективу.

Неизоставно је поменути студију под називом *Држава и породица: Компаративна анализа породичних политика у индустријским друштвима* (Gauthier 1996) чији допринос лежи у анализи породичне политике из угла демографских, економских и политичких процеса у историјској перспективи индустријских друштава. Посебна вредност студије лежи у чињеници анализе чак 22 земље и то од краја 19. века па до касних година последње деценије 20. века.

Нешто другачијег карактера, готово приручничког, је књига *Породична политика је битна: Како креирање политике утиче на породице и шта про-*

³ Аутори су у контексту природе породичне политике класификовали 14 земље на следећи начин (Kamerman and Kahn 1978: 1) земље са експлицитном, свеобухватном породичном политиком: Француска, Мађарска, Норвешка, Шведска, бивша Чехословачка; 2) земље са експлицитном породичном политиком нешто ужег обухвата: Аустрија, Немачка, Пољска, Финска, Данска и 3) земље без икакве експлицитне породичне политике, односно земље где се концепт свесно одбија: Уједињено Краљевство, Канада, Израел, Сједињене Државе. Експлицитна породична политика дефинисана је путем специфичних програма и политика дизајнираних за постизање специфичних, експлицитних циљева који се тичу породице, односно програма и политика који „намерно“ чине ствари за породицу. Имплицитне породичне политике према ауторима подразумевају владине акције и политике које нису посебно, односно примарно усмерене ка породици, али које имају индиректне последице по породицу (на пример, имиграциона политика). Потребно је напоменути да је студија рађена 70-их година 20. века, због чега треба имати на уму социоисторијске, економске, политичке и друге промене у последњих пет деценија које су могле довести до другачијег рангирања групе земаља у наведеној класификацији.

фесионалци могу да ураде, ауторке Карен Богеншнајдер (Bogensneider 2002). Једна од водећих ауторки на овом пољу проучавања довела је у питање експертизу креатора породичних политика (нарочито у Сједињеним Америчким Државама), релевантност радова на овом пољу проучавања, природу односа истраживања и имплементирања резултата у владину политику, предлажући низ стратегија за превазилажење наведених потешкоћа при креирању породичне политике.

Конзервативна и прогресивна породична политика

Одлике традиционалне и модерне породице послужиле су као основа креирања дихотомног модела породичне политике. Узимајући традиционалну породицу као упориште, конзервативна породична политика изнела је неколико главних програмских тема међу којима се истичу угроженост породица, пре свега због превеликих „нагризајућих експеримената спроведених у последњих неколико либералних деценија“ (Bauer, наведено према Scanzoni 1991: 11). Конзервативна породична политика инсистира на јединственом скупу стандарда који управљају сексуалним/репродуктивним понашањем. Најригиднији став ове политике огледа се у тврдњи да породица почива примарно на обавезама и дужностима. У ове обавезе спадају (Scanzoni 1991): а) обавеза чедности пре склапања брака и моногамија након склапања брака, б) дужност рађања деце и њихово подизање унутар брака и ц) дужност да се живи због деце и суздржавање родитеља од спровођења интереса који би могли имати негативан утицај на децу (као што је запосленост мајке). У суштини, конзервативна породична политика фокусирана је на структуру или скуп аранжмана који су нормативно одређени и високо предвидиви и самим тим нефлексибилни у смислу признавања варијетета породичних ангажмана (који евидентно постоје и не могу се занемарити).

Супротно конзервативној, „прогресивна породична политика има визију развојног или процесно - оријентисаног карактера света и људске природе“ (Francœur, наведено према Scanzoni 1991). Последишно, заговара став да породице нису у процесу „опadaња“, већ да су под утицајем континуиране еволуције и промена, па је адекватније говорити о породицама, а не о породици, чиме се уважавају различити породични аранжмани, односно плуралитет њених форми. Срж програма прогресивне породичне политике јесте увиђање да несигурности и стресови са којима се сусрећу особе у савременим односима нису резултат напуштања и одрицања од конзервативне визије. Ове несигурности и стресови проистичу из чудног парадокса великог броја грађана који се у начелу држе конзервативних норми, док се у исто време понашају на крајње неконзервативан начин (Francœur, наведено према Scanzoni 1991). Из наведеног следи основни предлог прогресивне (породичне) политике који се огледа у ставу да се уместо нефлексибилних „наредби“ пронађе оно што „штира“ за различите грађане у бројним различитим (породичним) околностима (Scanzoni 1991). Прогресивна породична политика нуди бројне варијетете решења за

специфичне проблеме са којима се сусрећу породице у савременом свету. Укратко, наведена политика усваја гледиште да не постоји природни поредак друштва и да не постоје инхерентно добри, односно лоши породични аранжмани. Прогресивна породична политика не би требала да има алтернативу из разлога поштовања и уважавања свих савремених процеса који се непосредно одражавају на породицу.

Основни обрасци породичне политике

Политичке иницијативе везане за породицу у многим земљама прате одређен образац. Овај образац је очигледан када се идентификује динамика установљеног програма подршке и помоћи породицама у одређеној земљи. Све мере породичне политике могуће је сагледати кроз дихотомни образац, наиме категорички и релациони образац породичне политике (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 133). Ови обрасци су универзални и представљају средство описа било које породичне политике наглашавањем њених основних карактеристика. Тиме представљају (и) основу примарне класификације породичних политика.

Када породице нису (интер)национални приоритет и када се посматрају изоловано и одвојено од осталих потреба и приоритета, развијају се високо специјализоване, односно категоричке породичне политике. Категоричке политике често погодују специјализованим секторима владе (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 133). У сличном маниру посебне категорије индивидуа привлаче пажњу креатора политика. Тако се они могу фокусирати на децу, жене, самохране мајке итд. Другим речима, ове породичне политике крећу од и заустављају се на одређеном конкретном проблему/потреби и изузетно су селективне и фрагментарне по свом карактеру.

Супротно категоричком обрасцу породичне политике, релациони образац даје приоритет односима породице са другим друштвеним институцијама и категоријама политика као и друштвеном и економском функционисању друштва уопште. Због свог инклузивног карактера, политике настале на темељу релационог обрасца се означавају као холистичке (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 134).

Колико год примамљиво било закључити да су категоричке, односно фрагментарне породичне политике неадекватне, а релационе, односно холистичке одговарајуће, реч је о симплификацији. Наиме, различита друштва са свим својим особеностима захтевају генерализовање при процењивању природе и мера породичне политике. Наведено пружа могућност међусобног поређења породичних политика разних друштава и земаља и компарацију њихових основних програмских циљева.

Упрошћена интерпретирања дихотомног модела породичне политике дала су подстрек размишљањима о разрађенијој и свеобухватнијој класификацији образаца породичне политике. Наведена размишљања резултирала су

стварањем *континуума породичне политике* који обухвата уједно и категоричке и релационе политике и указује како садашњи избори категоричке политике могу водити ка будућем преферирању „породично-центричне“, релационе политике (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 136). Континуум породичне политике обухвата пет тзв. оквира. Графички приказ овог континуума на хоризонталној оси може се представити на следећи начин. У крајњем левом делу континуума породичне политике налази се оквир политике који је „породично неосетљив“. Унутар овог оквира породица је запостављена односно игнорисана као релевантан објекат креирања политике (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 136). У најбољем случају, у овом оквиру се породицама не пружа подршка и потпора, а у најгорем случају им се штети. У „породично осетљивом“ оквиру политике породице привлаче пажњу у смислу њиховог признања као релевантних јединица друштвеног живота. Међутим, породице се само спомињу и претпостављене последице деловања осталих аспеката друштва по њих описане су у прилично општем и неодређеном смислу. Ово је наравно помак у односу на приступ у којем су породице игнорисане и запостављене, али ближим увидом је очигледно да је и даље тешко установити начине на које ова политика покушава да ојача породице.

У оквиру обрасца који је „породично фокусиран“, породице почињу да бивају у фокусу јавности и стручњака у области креирања политике (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 137). У оквиру политике која подржава породице наглашавају се директне и индиректне последице различитих политика по породицу. У том смислу посебна пажња се придаје економским политикама које имају директан утицај на родно сегрегирање тржишта рада, мере доприноса породичном благостању као и индиректан утицај на породичну стабилност.

Породице долазе у центар пажње у оквиру политике која је „породично - центрична“. Породично центричне политике гледају на породично благостање као на приоритет. У наведеном оквиру, породице су партнери, ко-аутори и евалуатори, а не само „клијенти“ или „мете“ политике (Briar-Lawson, Lawson, Hennon and Jones 2001: 137).

Доминантне теорије о развоју породичне политике

Развој породичне политике у интернационалној перспективи се примарно анализирао позивањем на две основне теорије (Gauthier 2002: 454):

- а) теорију индустријализације
- б) теорију засновану на улози одређених актера (политичких партија, националних влада и других историјских институција).

Према теорији индустријализације (Wennemo 1992; Skocpol and Amenta 1986) почетак индустријализације довео је до промена у структури друштва које су створиле нове проблеме. На пример, рана фаза индустријализације је резултирала веома високим новоом сиромаштва међу радничким породицама и

довела до широког учешћа деце у радној снази. Ови специфични проблеми нису се могли превазићи путем традиционалних филантропских мера, већ су захтевали државну интервенцију усмерену ка доношењу низа здравствених мера и мера финансијске подршке породицама.

Примењена на савремени период, теорија индустријализације тврди да је прелаз ка постиндустријској економији довео до великих инкомпатибилности између обавеза које намеће породица и обавеза произашлих из сфере рада, несигурности запослења и доласка новог сиромаштва. Све ове околности захтевале су ревидирану подршку породицама од стране држава благостања (Gauthier 2002: 455).

С обзиром да су промене у демографском и економском контексту породица заједничке свим постиндустријским/високо-индустријализованим земљама, теорија индустријализације претпоставља да ће ови заједнички „изазови“ резултирати заједничким одговорима земаља, односно истоветним мерама породичне политике. Логика индустријализације надаље претпоставља конвергентни развој социјалне политике међу високо-индустријализованим земљама, а ова идеја се заснива на претпоставци да силе који су у основи развоја социјалних политика делују на сличан начин у свим високо-индустријализованим земљама. Оваква перспектива се у литератури понекад среће под називом „консензусни приступ“ (Zimmerman 2001).

Према теорији која се фокусира на улогу различитих актера у развоју породичне политике, историја земље, као и историја институција и идеолошка позадина земље играју кључну улогу при формирању одређене породичне политике (Koven and Michel 1990). Ова теорија сматра да ће одговори земаља на глобалне трендове који утичу на промене демографског и економског контекста породица рефлектовати специфичности историјског, политичког и институционалног контекста земаља.

Евидентно је да теорија индустријализације предвиђа једнообразне одговоре земаља у сфери породичне политике, док теорија која се заснива на улози одређених актера предвиђа дивергентне, односно различите одговоре земаља као и различите мере породичне политике.

Наведене теорије о породичним политикама подстакле су стварање одређених „сценарија“ развоја породичне политике у оквиру држава благостања. Два сценарија предвиђају конвергентност породичних политика, иако претпостављају различите типове конвергенције. Један од њих, „сценарио конвергенције на горе“, односно „сценарио конвергенције према врху“ претпоставља да ће многобројне наведене промене у макро окружењу високо-индустријализованих земаља, као и у овласти породице, „натерати“ ове земље да се крећу према скандинавском моделу земаља благостања, са свеобухватним и универзалним пружањем помоћи породицама (Alber and Standing 2000). Супротно, према „сценарију конвергенције на доле“ предвиђа се конвергенцију према америчком типу, са минималним бенефицијама за породице и великим ослањањем на силе тржишта. Овај сценарио претпоставља да глобална интеграција трансформише државе благостања у компетитивне државе и да их приморава

да „сасеку“ јавне расходе (Alber and Standing 2000). У литератури о социјалној политици се ни један од два наведена модела не посматра као идеалан. Скандинавски „сценарио“ се посматра као превише скуп узимајући у обзир тренутни економски контекст, док се амерички сценарио види као превелика претња социјалним, економским и политичким темељима европских држава благостања (Esping-Anderson 1990).

Супротно сценаријима конвергентности, друга два сценарија истичу улогу бројних интернационалних разлика и њихове последице по породичне политике високо-индустријализованих земаља. Према трећем сценарију, дубоко утврђене националне историје и институције земаља делују као „амортизери“ приликом дејства напред наведених изазова. Државе благостања се тако виде као оне које су се адаптирале на различите демографске, економске и политичке околности и изазове, али путем различитих и особених стратегија. Коначно, четврти сценарио предвиђа дивергентне одговоре држава благостања на потребу уређење области породичне политике, као и различиту природу саме породичне политике земаља.

Литература емпиријског карактера је пружила различите доказе за наведене сценарије. Док су неки теоретичари закључили да постоји конвергенција социјалних политика унутар чланица Европске Уније (Greve, наведено према Gauthier 2002: 451), неки (Alber and Standing 2000) су закључили да постоје хетерогени одговори на глобалне силе и практично немогућност постизања конвергенције међу земљама. Све до данас доступна литература на овом пољу није пружила снажније доказе који би говорили у прилог будућности држава благостања у контексту природе мера породичне политика.

Литература:

1. Alber, J. and G. Standing (2000). Social dumping, catch-up, or convergence? Europe in a comparative global contex. *Journal of European Social Policy* 10 (2): 99-119.
2. Aldous, J. and W. Dumon (1990). Family policy in the 1980's: Controversy and consensus. *Journal of Marriage and Family* 52: 1136-1151.
3. Bogenschneider, K (2000). Has Family Policy Come of Age? A Decade Review of the State of U.S. Family Policy in the 1990s. *Journal of Marriage and Family* 62: 1136-1159.
4. Bogenschneider, K (2002). *Family Policy Matters: How Policymaking Affects Families and What Professionals Can Do*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
5. Briar-Lawson, K., H. A. Lawson, C. B. Hennon and A. R. Jones (2001). *Family-centred Policies and Practices: International Implications*. New York. Columbia University Press.
6. Esping-Anderson, G. (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
7. Gauthier, A. H. (1996). *The State and the Family*. New York: Oxford University Press.
8. Gauthier, A. H. (2002). Family Policy in Industrialized Countries: Is There Convergence? *Population* 53 (3): 447-474-

9. Kamerman, S. B and A. J. Kahn (1978). Families and the idea of family policy. In: Kamerman, S. B and A. J. Kahn (eds.), *Family Policy: Government and families in fourteen countries* (pp. 1-16). New York: Columbia University Press.
10. Koven, S. and S. Michel (1990). Womanly duties, maternalist policies and the origins of the welfare states in France, Germany, Great Britain and the United States 1880-1920. *American Historical Review* 95: 1076-1108.
11. Pampel, F. C. and J. B. Williamson (1988). Welfare spending in advanced industrial democracies, 1950-1980. *American Journal of Sociology* 93: 1424-1456.
12. Scanzoni, J. (1991). Balancing the Policy Interests of Children and Adults: In: Anderson, E. A. And R. C. Hula (eds.). *The Reconstruction of Family Policy* (pp.11-23). New York. Greenwood Press.
13. Skocpol, T. and E. Amenta (1986). States and social Policies. *Annual Review of Sociology* 12: 131-157.
14. Wennemo, I. (1992). The Development of Family Policy: A Comparison of Family Benefits and Tax Reductions for Families in 18 OECD Countries. *Acta Sociologica* 35: 201-217.
15. Zimmerman, S. L. (1991). The Welfare State and Family Breakup: The Mythical Connection. *Family Relations* 40: 139-147.
16. Zimmerman, S. L. (1992b). Family Trends: What Implications for Family Policy? *Family Relations* 41: 423-429.
17. Zimmerman, S. L. (2001). *Family Policy: Constructed Solutions to Family Problems*. London: Sage Publica

THE BASICS OF FAMILY POLICY

Summary: The paper analyzes basic theoretical concepts of the family policy (as a kind of instrument for "converting" problems in the field of families into political measures aimed at strengthening families), with a focus on the characteristics of conservative and progressive family policies. Particular attention has been paid to the numerous patterns of family policy in the international perspective, as well as the possibility of convergence (measures) of family policy in the perspective of highly industrialized countries.

Key words: family, family policy, family policy measures, conservative and progressive family policy, welfare state